

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В умовах розвитку інтеграційних та глобалізаційних процесів в світі, інтенсивного зростання обсягу інформації сучасне суспільство ставить нові вимоги до системи освіти, взагалі, та до педагогічної освіти, зокрема. Однією з таких вимог є формування інноваційного освітнього середовища у вищих навчальних закладах, перехід до інноваційної педагогічної освіти. Зауважимо, що сьогодні інноваційні процеси охоплюють усю систему неперервної освіти (від дошкільної до післядипломної) та педагогічну науку як складову частину системи освіти і головне джерело її оновлення. На думку М.В. Кларіна, в умовах різких соціокультурних змін наша педагогіка стикнулася з «обвальною інноваційністю в освіті» [4, с. 28].

Разом з тим, інтенсифікація інноваційних процесів в освіті пов'язана не тільки із «соціальним заказом», науковими дослідженнями та новаторським досвідом, а й із значними змінами у свідомості педагогічної спільноти в цілому.

У педагогічній науці сьогодні здійснюється досить багато міждисциплінарних досліджень у галузі педагогічної інноватики (В. Аверкін, В. Бордовський, Г. Бекер, Б.Гершунський, Е. Брукінг, Дж. Коулман, В. Нечаєв, М. Ладижець, В. Лазарєв та ін). Феномен інновацій проаналізований у роботах М.Бургіна, Л.Куриленко, В.Лазарьова, М.Поташніка, О.Скамницького та ін.). Інноваційні зарубіжні педагогічні технології досліджувалися М. Кларіним, В. Боголюбовим, П. Дмитрієвою, Т. Ільїною та ін. Разом з тим, не дивлячись на значну кількість наукових праць, що присвячені означеній проблемі, все ще залишаються питання, які потребують подальшого дослідження.

Мета статті: обґрунтування теоретичних засад інноваційної педагогічної освіти, визначення мети, принципів, законів її функціонування, доведення важливості формування інноваційної компетентності вчителя.

Термін «інновація», який означав «придумування чогось нового, яке випереджає свій час» почав використовуватися ще у XIII столітті. Проте у науковому апараті поняття «інновація» (лат. *in* – в, *novus* – новий) як введення елементів однієї культури в іншу з'явився лише у XIX столітті. У XX столітті цей термін із культурології був перенесений до економіки та інших галузей, зокрема, в освіту, де вони віддзеркалюють метаморфози соціуму. Проте, якщо у європейських країнах педагогічні інновації почали вивчатися у 50-х роках XX століття, то у нашій країні тільки після 80-х років XX століття, що було пов'язано з ігноруванням та не усвідомленням потреб соціокультурного простору, що змінювався.

Філософське розуміння змісту інновацій полягає у створенні нового продукту діяльності людини, що має суспільну значущість та узагальнено характеризується двома ознаками: перетворенням явищ, речей, процесів або інших образів; новизною, оригінальністю продукту діяльності[6].

Інновації розглядають не лише як нововведення, а й як здатність до нового мислення, до переосмислення існуючих теорій, сталих істин, правил та норм поведінки в науці, освіті, політиці, культурі тощо. Жодне нововведення не відбудеться, якщо мислення саме не буде інноваційним [8, с. 26].

Існує декілька підходів щодо визначення поняття «освітня інновація», зокрема, її визначають як:

- новий педагогічний продукт - результат процесу створення нового, що відповідно оновлює педагогічну теорію і практику, оптимізуючи досягнення поставленої перед суспільством освітньої мети (Г.О.Сиротинко);
- спосіб організації зв'язків між принципово новими образами, культивованими і вирощуваними на експериментальному майданчику («в футуросоні»), і величезним масивом традиційних практик. Інновації мають виконати функцію забезпечення присвоєння деякого принципово нового зразка на досить великих і широких масивах

практики з наступним його приживленням і збереженням» (Ю.В. Громико);

- зміст можливих змін педагогічної діяльності, що ведуть до раніше невідомого, розвивають теорію та практику навчання, тобто як процес створення, освоєння, використання та поширення нового (Н. Р. Юсуфбекова);
- ідеї, підходи, методи та технології, що раніше не використовувалися, та їх комплекс, що несе на собі прогресивний початок, який дозволяє в умовах, що змінюються, досить ефективно вирішувати завдання освіти (В. І. Загвязинський).

Узагальнюючи різні підходи до тлумачення даної дефініції, зазначимо, що поняття «освітня інновація» визначається і як новизна (засіб), і як процес уведення цієї новизни (засобу) в практику, і як результат (продукт) процесу створення нового, завдяки чому відбуваються позитивні зміни й досягається поставлені освітні цілі [5].

При цьому, основними елементами «освітньої інновації» є її носій (творча особистість), який має певну інноваційну ідею (ядро інновації) та проводить інноваційний експеримент (джерело інновації); споживач інновації - група студентів; а також інституції, що забезпечують упровадження інновацій у навчальний процес (заклади освіти; наукові, методичні, науково-методичні установи; науково-виробничі підприємства; державні і місцеві органи управління освітою та самоврядування в галузі освіти).

З'ясовуючи взаємовідношення понять «нововведення» і «інновація» дослідники відзначають, що «нововведення - це саме засіб (новий метод, методика, технологія, програма тощо), а інновація - це процес освоєння цього засобу». [9, с. 9].

Отже, сьогодні освітні інновації стають нормою функціонування та розвитку системи освіти, а інноваційність розуміється як інтегративна характеристика перетворення системи та структури, цілей і завдань, змісту і технологій, а також освітнього середовища, яке забезпечує отримання якісно

нового освітнього ефекту (результату). Інноваційність забезпечуються якістю усіх суб'єктів інновацій, до яких відносяться: навчальні заклади; ті, хто навчає; ті, хто навчається. Виходячи з цього, основними характеристиками інноваційності є:

- невизначеність інноваційного процесу, оскільки його результат не завжди є передбаченим;
- збагачення суб'єктів інновацій новими знаннями, вміннями і компетенціями, актуалізація креативності і професійно-особистісного потенціалу;
- суперечливий характер нововведень, оскільки вони пов'язані з необхідністю подолання традиційних технологій діяльності;
- готовність та здатність суб'єктів інновацій до змін себе, перебудові особистісних структур[3].

Інноваційність виступає провідною парадигмою сучасної освіти, яка в умовах глобалізації та інтернаціоналізації потребує переорієнтації системи педагогічної освіти на інноваційний шлях розвитку.

У сучасній освіті склалися три основні парадигми: традиціоналістська, раціоналістична та гуманістична. Якщо традиційна парадигма будується на передачі студентам системи «готових» знань, умінь, навичок, при цьому сам студент – лише пасивний об'єкт у навчально-пізнавальній діяльності, то раціоналістична парадигма спирається не на зміст, а на ефективні засоби засвоєння студентами різних видів знання, базується на концепції соціальної інженерії Б. Скіннера, яка акцентує увагу на формуванні адаптивного «поведінкового репертуару» (способів поведінки) у відповідності з соціальними нормами, вимогами та очікуваннями суспільства.

Недоліком як традиціоналістської, так й раціональної (біхевіористської) парадигми є недостатня гуманістична спрямованість, оскільки той, хто навчається розглядається не як суб'єкт, а як об'єкт впливу.

Гуманістична (феноменологічна) парадигма розглядає педагога й того, хто навчається як рівноправних суб'єктів навчального процесу, орієнтована на

творчий розвиток особистості, діалог, співпрацю, підтримку в самоосвіті та самовдосконаленні, передбачає свободу та творчий пошук як студентів, так й викладачів.

Дані парадигми мають право на існування, але в умовах інтенсивних суспільних змін у особливого значення набуває нова парадигма ХХІ століття – інноваційна парадигма, головна мета формування якої - переосмислення і трансформація механізму соціалізації людини, частиною якої є педагогічна освіта. Сутність нової освітньої парадигми чітко визначена ЮНЕСКО: освіта в новому столітті повинна бути інноваційною та неперервною.

Інноваційну освіту розуміють як освіту, яка відрізняється високою ефективністю і базується як на розробці, так й на впровадженні нових технологій, що «працюють на випередження», що дозволяє формувати особистість здатну успішно адаптуватися у соціумі, що динамічно змінюється, і не тільки успішно копіювати та тиражувати отриману інформацію та набуті знання, а й продукувати нове знання [7].

Водночас, спираючись на визначення інноваційної діяльності в освіті як педагогічної діяльності, що спрямована на практичну реалізацію результатів завершених наукових досліджень та розробок в новий чи вдосконалений педагогічний продукт, в новий чи вдосконалений процес навчання, інноваційну освіту доцільно визначати як результат інноваційної педагогічної діяльності, який забезпечує отримання нового освітнього ефекту.

Розвиток інноваційної освіти залежить від факторів як професійного, так й соціального середовища. Дослідниками сформульовано закони перебігу інноваційних освітніх процесів, зокрема:

- закон незворотної дестабілізації освітнього інноваційного середовища. Суть його полягає в тому, що будь-який інноваційний освітній процес неминуче вносить в усталене соціально-педагогічне середовище незворотні деструктивні зміни. Це породжує руйнацію цілісних уявлень про природу освітніх процесів, їх керованість. Моменти інновацій порушують звичну плинність педагогічного мислення,

поляризують погляди. Супроти нового завжди об'єднуються ті, хто через психологічні, соціально-економічні чи організаційно-управлінські причини не сприймає його. Крім того, чим ґрунтовнішою є педагогічна інновація, тим імовірніша дестабілізація, яка може торкатися теоретичного, дослідницького, комунікативного чи практичного інноваційних середовищ;

- закон фінальної реалізації інноваційного процесу, який пов'язаний з тим, що будь-який життєздатний інноваційний процес в освітній структурі раніше чи пізніше, стихійно або свідомо буде реалізований. Навіть ті інновації, які спочатку видаються безнадійними щодо оволодіння педагогічною спільнотою, а тим більше щодо їх впровадження, певний час проторують собі дорогу і реалізуються (йдеться про життєздатні нововведення). Таким було, наприклад, впровадження у масову педагогічну практику ідей проблемного навчання, програмованого навчання, виховних систем А. Макаренка, С. Шацького, В. Сухомлинського;
- закон стереотипізації педагогічних інновацій. Полягає в тому, що будь-яка педагогічна інновація має тенденцію перетворюватися з часом на стереотип мислення і практичної дії. У цьому сенсі вона приречена на рутинізацію, тобто на перехід до педагогічного стереотипу, який суттєво ускладнює реалізацію нових прогресивних інноваційних технологій;
- закон циклічного повторення, зворотності педагогічних інновацій. Суть його зводиться до того, що в педагогіці, системі освіти нерідко трапляється повторне відродження нововведення за нових умов. Йдеться про так звані «традиційні інновації», або «ретровведення». Наприклад, відродження педагогічних систем (або їх елементів) М. Монтесорі, С. Френе, національного дитячого садка С. Русової та ін.[2, с. 22-23].

Особливо наголосимо на тому, що інноваційна педагогічна освіта засновується на нових знаннях та інноваційній динаміці інформаційного суспільства, дозволяє створити особливі умови для повноцінного розвитку та самореалізації її суб'єктів, оскільки у концепції інноваційної освіти пріоритетним є проблема активізації творчого потенціалу викладачів та студентів, їх інноваційного потенціалу. Звідси, метою інноваційної педагогічної освіти є підготовка вчителя, який володіє науковим стилем мислення і здатний до генерації інновацій.

Основними властивостями інноваційної педагогічної освіти є: антропоцентризм, самоуправління, професіоналізм, а функціями: комплексний розвиток майбутнього вчителя як громадянина та професіонала; демократизація діяльності, спілкування та відносин викладача та студента; гуманізація навчального процесу; розвиток творчості, активності та ініціативи студента у формуванні його як майбутнього вчителя, як громадянина; оновлення форм, методів, технологій навчання для розвитку освітнього середовища з формування інноваційного мислення майбутнього вчителя.

Водночас для розбудови інноваційної педагогічної освіти необхідно спиратися на певні принципи: генерації інновацій; активного пізнання і евристичного навчання; відкритості; випередження реальності в практиці і теорії і наук; єдності традиції і новаторства; коеволюційності; інтелектуальної власності; співробітництва; системності; навчання на основі інтеграції з бізнесом і виробництвом; безперервності освіти та ін. [1, с. 310].

Осмислення змісту педагогічної освіти дали змогу дійти висновки, що педагогічне забезпечення змісту інноваційної освіти (навчальні програми) не повинне зводиться до засвоєння суми знань, вона повинне орієнтуватися на отримання майбутнім вчителем випереджальної інформації, формування навичок самостійної роботи, дослідницької активності, мотивації на саморозвиток, само актуалізацію і самовдосконалення. Інноваційність навчальних програм може бути забезпечена застосуванням технологій

інноваційного характеру, орієнтованих на формування творчого підходу до педагогічної діяльності, набуття власного професійного досвіду.

В інноваційній педагогічній освіті використовується міждисциплінарна організація змісту навчання, інтегроване засвоєння законів природи, техніки, суспільства, людини на основі системного мислення людей. Наукові знання розглядаються у контексті соціальних умов та соціальних наслідків діяльності, домінує неklasичний тип наукової раціональності, методи і суб'єкти пізнання впливають на її результати. Все це дає можливість засвоєння методології творчої діяльності, формування інноваційної компетентності вчителя.

Інноваційну компетентність доцільно визначати як інтегративну соціально-професійну якість вчителя, що забезпечує ефективну реалізацію ним нововведень у педагогічній діяльності. Особливо важливим для її формування є включення студентів у різні інноваційно-орієнтовані види діяльності, які передбачають розвиток таких компетенцій як соціально-професійна мобільність, динамічна професіональність, рефлексивність, ініціативність, толерантність до невизначеності та ін. Така компетентність носить міждисциплінарний характер, оскільки формується та функціонує у межах різних соціальних та професійних видах діяльності.

Основними структурними складовими інноваційної компетентності є: мотиваційна готовність, що дозволяє усвідомлення інноваційної діяльності як цінності; креативні здібності, що забезпечують соціально-значиму творчу активність; дослідницькі уміння, які дозволяють оволодіти основними складовими операційного компонента; рефлексія, що дає можливість аналізувати та коректувати свою інноваційну діяльність.

Висновки. Перехід до інформаційного суспільства, глобалізації та інтернаціоналізації слугують передумовою розвитку інноваційної педагогічної освіти, оскільки відбувається зміна орієнтирів, освітньої парадигми. Інноваційна педагогічна освіта доцільно визначати як результат інноваційної педагогічної діяльності, яка забезпечує отримання нового освітнього ефекту; містить інновації в змісті педагогічної освіти, інновації в педагогічному

процесі, інновації в діяльності та відносинах між викладачами і студентами, що створює умови для активізації творчого потенціалу викладачів і студентів, формуванню інноваційної компетентності.

Однак, проведене дослідження не вичерпує всіх проблем, пов'язаних із інноваційною педагогічною освітою. Подальшим напрямом перспективних наукових розвідок автора є дослідження методологічних підходів та моделей інноваційної педагогічної освіти.

Література

1. Деляя В.П. Формирование и развитие инновационной образовательной среды гуманитарного вуза: Научное издание /В.П. Деляя. – М.: ООО «ДЕПО», 2008. – 484 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. / І.М. Дичківська. - К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Зеер Э.Ф. Компетентностный подход как фактор реализации инновационного образования /Э.Ф. Зеер, Э.Э. Сыманюк //Образование и наука. - 2011. - № 8 (87). - С.3 -14
4. Кларин М. В. Инновации в обучении: метафоры и модели: Анализ зарубежного опыта / М. В. Кларин. – М. : Наука, 1997. – 223 с.
5. Козак Л.В. Методологічні засади інноваційної професійної діяльності викладача вищої школи /Л.В. Козак //Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2011. - №1. - С. 11-16.
6. Лутай В. С. Філософія сучасної освіти: Навч. посіб. / В. С. Лутай. -К. : Центр «Магістр-S» Творчої спілки вчителів України, 1996. - 256 с..
7. Петров В.В. Инновационные подходы к образованию в контексте формирующегося общества знания / В.В. Петров //Философия образования. - 2009. - № 4. - С. 81—86.
8. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія / за ред. В.Г. Кременя. - К.: Педагогічна думка. - 2008. - 472 с.

9. Хомерики О.Г. Развитие школы как инновационный процесс: метод.пособ. /О.Г.Хомерики, М.М.Поташник, А.В. Лоренсов– М.: Новая школа. 1994. – 64 с.

Анотація. У статті обґрунтовується, що інноваційність виступає провідною парадигмою сучасної освіти; розкривається сутність інноваційної педагогічної освіти, її мета, принципи, закони; показано значущість формування інноваційної компетентності вчителя.

Ключові слова: інноваційність, освітні інновації, інноваційна діяльність, інноваційна педагогічна освіта, інноваційна компетентність.

Огиенко Е.И.

Теоретические основы инновационного педагогического образования

Аннотация. В статье обосновывается, что инновационность выступает основной парадигмой современного образования; раскрывается сущность инновационного педагогического образования, его цели, принципы, законы; показано важность формирования инновационной компетентности учителя.

Ключевые слова: инновационность, образовательные инновации, инновационная деятельность, инновационное педагогическое образование, инновационная компетентность.

Ogienko O.I.

Theoretical basis of innovative teacher education

Summary. In the article proves that innovativeness is the main paradigm of modern education; essence of innovative pedagogical education, his aim, principles, laws are described; importance of forming of innovative competence of the teacher is defined.

Keywords: innovativeness, educational innovations, innovative activity, innovative pedagogical education, innovative competence.